

**TRAKYA FLORASI İÇİN YENİ OLAN
OPHRYS BOMBYLIFLORA LINK
ÜZERİNDE ÇALIŞMALAR**

Dr. Gözde ERTEM

Dünya üzerinde 450 cins ve 10.000-15.000 kadar tür ile tanınan Orchidaceae familyası, yeryüzünde oldukça geniş bir bölgeye yayılmıştır. Özellikle tropikal bölgelerde yayılan türlerin büyük bir kısmı epifittir (Lawrence, 1963).

Gerek tıbbî ve gerekse ekonomik bakımdan oldukça önemli bir familyadır. Bu familyada 30 kadar türü ile tanınan bir cins de Ophrys'dir (Core, 1955).

D. A. Webb'in "The Flora of European Turkey" adlı listesinde 8 Ophrys türünün yayılışı belirtilmektedir. Bu türler şunlardır:

- Ophrys fusca Link
- O. lutea Cav.
- O. speculum Link
- O. oestrifera Bieb.
- O. apifera Huds.
- O. aranifera Huds.
- O. tentredinifera Willd.
- O. fuciflora (Cr.) Moench

2. v. 1973 ve 6.v.1974 tarihlerinde İstanbul, Halkalı'ya yapılan botanik geziler sonucu Ophrys bombyliflora'ya da rastlanılmış ve toplanan örnekler İstanbul Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Herbaryumuna 24315 ve 27840 No ile kayıt edilmiştir.

Trakya bölgemizin Florasına yeni eklenen bu tür üzerindeki çalışmalarını morfolojik ve anatomik olmak üzere başlıca iki kısımda topluyabiliriz.

Ophrys bombyliflora Link in Schrad. Journ. II, 325 (1799). Syn: *O. tabanifera* Willd. Spec. Pl. IV, 68 (1805); *O. hiulca* Seb.et Mauri, Fl. Rom. cent. XIII, 43 (1828); *O. myodes* Alschinger, Fl. Jadr. 213 (1832). (Şek. 1).

Şekil : 1 - *Ophrys bombyliflora* (tabii büyüklükte); a-çiçek (x 4).

Çok yıllık, 9-21 cm boyunda, otsu, tuberli bitkiler. Tuberler 0,5-1 cm çapında, yuvarlak; gövde ince, basit; yapraklar 2-4 cm boyunda, 0,9-1,3 cm eninde, ovat-lanseolat, tepesi akut, kenarı düz, tüysüz. Gövdenin alt kısmında yapraklar daha sık ve büyük, üst kısmında yapraklar seyrek ve daha küçük. Spika gevşek 1-3 çiçekli. Brakteler 1,2-1,7 cm boyunda, 0,7 cm eninde ovat-lanseolat, tepesi akut-obtus, ovaryumdan kısa, yeşil renkte. Çiçekler 1,9-2,2 cm boyunda. Dış yan perigon yaprağı 0,9 cm boyunda, 0,7 cm eninde ovat-oblong, tepesi obtus, yeşil renkte. Ortadaki dış perigon yaprağı 0,7 cm boyunda, 0,5 cm eninde oblong, tepesi rotundat, yeşil renkte. İç yan perigon yaprakları dış yan perigon yapraklarının 1/3 i kadar, 0,3 cm boyunda, üçgen şeklinde, tepesi obtus, kadife tüylü, yeşil-kahverengi. Labellum, dış perigon yapraklarından kısa, 3 loplu. Yandaki loplar 0,7 cm boyunda linear-oblong, aşağıya doğru kıvrık, yarıya kadar kahverengi, üzeri kısa ve sık tüylü, uç kısma doğru yeşil renkte ve çıplak. Labellumun orta lobu 0,7 cm boyunda, 0,7 cm eninde konveks, üzeri tüylü, tabanda iki çıkıntılı, kahverengi, tepede kesik, dişli, yeşil renkte. Pollinyumlar kaudikullu; stigma konkav, ovaryum hafifçe burulmuş, 1,7-2,4 cm boyunda, 0,3-0,5 cm eninde, yeşil renkte. Kapsül 3,4-3,7 cm boyunda, oblong, dik, hafif köşeli, kahverengi. Tohumlar 0,3 mm boyunda, küre şeklinde, çok sayıda, açık kahverengi.

Yetiştği yerler: Tepelerde zeytinliklerde, bataklıklarda ve deniz kenarındaki kumsallarda.

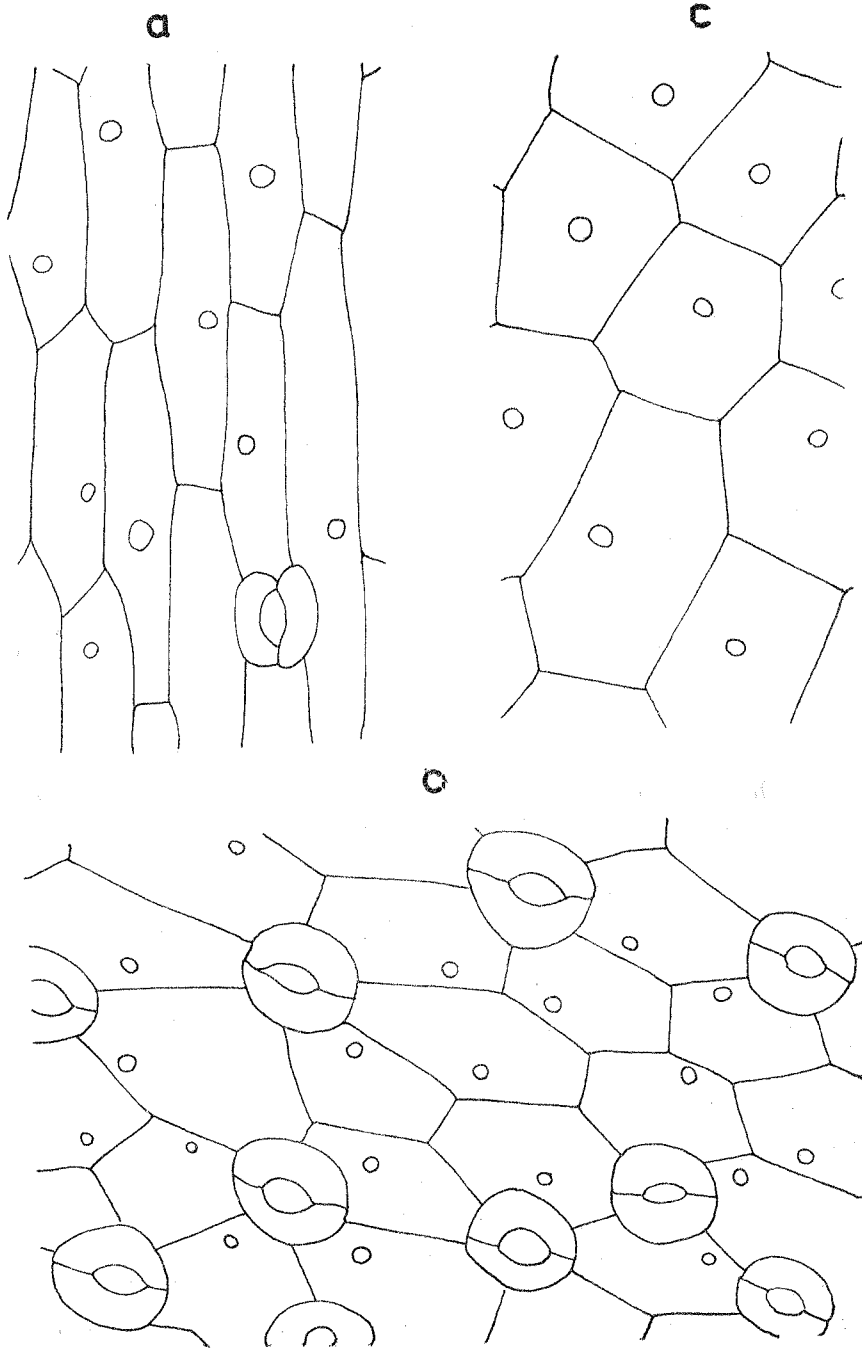
Ophrys bombyliflora'ya Türkiye'nin güney batısında (Sezik, 1967; Sundermann, 1970), Portekiz, Güney İspanya, Korsika, İtalya, Dalmaçya, Kuzey Afrika ve Kanarya adalarında rastlanılmaktadır (Boissier, 1884).

Dış yapı özelliklerinin yanında, iç yapının da bilinmesi, türlerin teşhisinde yardımcı ve faydalı olacağından, bu türün yapraklarının anatomisi de incelendi. Bu amaçla:

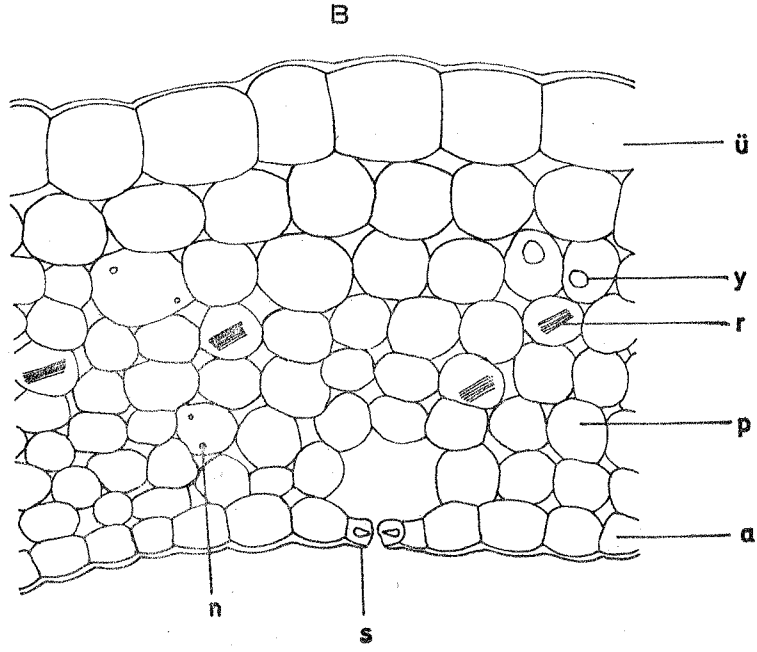
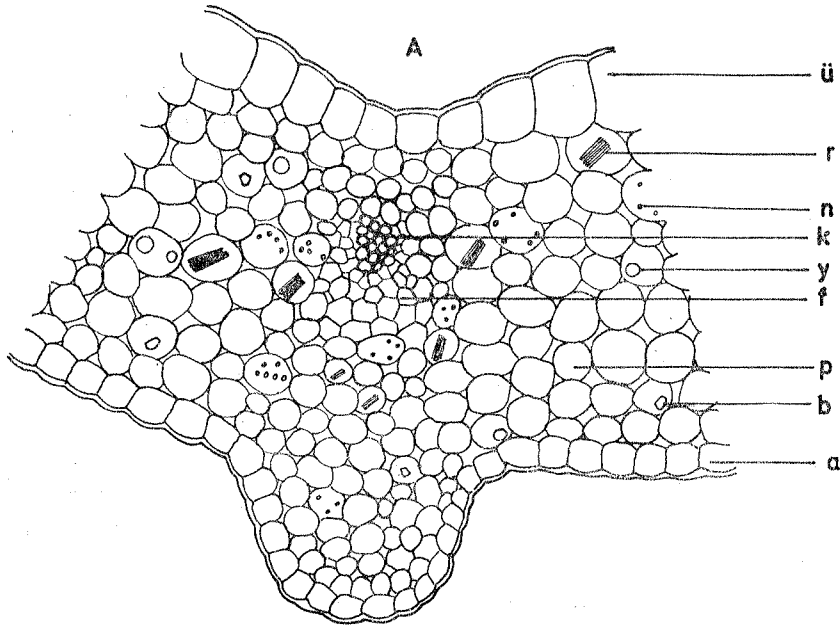
a) Yaprak orta damarının, laminanın tabanına yakın bir bölgesinden enine kesitler ile,

b) Laminanın damarlararası bölgesinden üst ve alt epidermanın yüzeysel kesitleri alındı.

Bu kesitler Sartur reaktifi (Çelebioğlu; Baytop, 1949) içinde, mikroskop altında incelenmiş; bir prizma yardımı ile orta damarın kesitinden küçük bir büyütme ile şematik bir resim, ve epiderma parçalarından da, daha büyük bir büyütme altında ve gene bir prizma yardımı ile, anatomik resimler çizilmiştir (Şek. 2-3.)

Şekil: 2 - Yapraktan yüzeysel kesitler (x 120). a-üst yüzey; b-alt yüzey; c-damarlarüstü bölge.

Şekil: 3 - Yapraktan enine kesit. A-orta damardan (x 45); B-lateral bölgeden (x 75). a, alt epiderma; b, basit billur; f, floem; k, ksilem, n, nişasta tanesi, p, parenkima; r, rafit demetleri; s, stoma; ü, üst epiderma; y, yağ tanesi.

Damarlararası bölgeden alınan yüzeysel kesitlerde üst epiderma hücrelerinin düz çeperli, çok geçitli, az çok izodiametrik hücrelerden oluştuğu görülür ve bu yüzeyde stomalara rastlanılmamaktadır. Alt epiderma hücreleri de düz çeperli, çok geçitli, az çok izodiametrik hücrelerden yapılmış ve çok sayıda stoma taşır. Stomalar epiderma hücreleri ile aynı düzeyde olup 4-6 stoma komşu hücreleri ile çevrilidir.

Yüzeysel kesitlerde damarlarüstü epiderması uzamış hücrelerden yapılmış olup, stoma taşımaktadır.

Orta damardan alınan enine kesitte üst yüzde hafif bir girinti, alt yüzde ise belirli bir çıkıntı görülür. Alt epiderma hücreleri üst epiderma hücrelerinin yarısı kadar kalınlıktadır. İletme demeti kollateraldir ve ne alt ne de üst yüzünde sklerenkima demetlerine rastlanmaz. Mezofil 6-9 sıra, az çok yuvarlak hücreli parenkimadan yapılmış ve basit billurlar ile yer yer yağ damlacıkları taşır. İletme demetlerinin çevresinde özellikle nişasta tanelerine ve rafit demetlerine daha çok rastlanılmaktadır.

SUMMARY

Ophrys bombyliflora Link has been added to the Flora of European Turkey. The research on *Ophrys bombyliflora* Link including morphological, anatomically transversal, and superficial sections of the leaves are included.

BİBLİYOGRAFYA

- 1 - BOISSIER, E. : Flora Orientalis, V, 80, 1867-1894.
- 2 - CORE, L. E. : Plant Taxonomy, 283, 1955.
- 3 - ÇELEBİOĞLU, S., BAYTOP, T. : Bitkisel tozların tetkiki için yeni bir reaktif, Farmakolog 19, 301, 1949.
- 4 - LAWRENCE, G. H. M. : Taxonomy of Vascular Plants, Eight Printing, 433, 1963.
- 5 - SEZİK, E. : Türkiye'nin Salepgilleri, Ticari Salep Çeşitleri ve Özellikle Muğla Salebi Üzerinde Araştırmalar, 1967.
- 6 - SUNDERMANN, H. : Europäische und mediterrane Orchideen, 59, 1970.
- 7 - WEBB, D. A. : The Flora of European Turkey, Proceedings of the Royal Irish Academy, 65, Section B, No 1, 84-85, 1966.